

nyai takarítók, konyhalányok lettek a 60-as években, míg a kofák, piacológok utódai bolti eladók, és így tovább. A szerző szerint a szocialista években a relatív önrendelkezés szabadsága csak a „parasztias asszonygazdák” életében volt elérhető. Ugyanakkor, a polgárosodás helyi, századunk eleje óta tartó útjának felrajzolásával Órszigethy bemutatja az igazi besenyei karaktert hordozó, és az autonómia felé elmozdulni képes „tanult, polgárius vállalkozó kisebbség” női képviselőit is.

Éppen ezzel ellentétes irányba visz azoknak az asszonyoknak az útja, akikkel Tardos Katalin találkozott Somogy megyei kutatása során. A vizsgálat kérdése az volt, hogy munkanélküli segélyből kizártak és a tartós munkanélküli segélyen lévők körében milyen különbségek állapíthatók meg a férfiak és nők, a város és falu dimenziójában, s ez milyen hatással van az újra elhelyezkedés esélyeire. Noha az országban a munkanélküliek között nagyobb arányban találunk férfiakat, a mintában a nők mindkét csoportban felülreprezentáltak voltak. A munkanélküli segélyből kizártak között főként kisgyerekes falusi nőket talált a kutató, akiket azért zárnak ki a támogatásból, mert elutasították a felajánlott munkahelyeket. A tartós munkanélküliek között az idősek, szakképzetlenek, betegek találhatók, s noha a férfiak általában betegebbek, a járadékos nők kétharmada falun lakik, ill. 52%-uk falun él, s ennek oka a szerző szerint az, hogy a falun élő nők a munkaerőpiac legkevésbé szakképzett csoportját alkotják. Tardos fölteszi a kérdést: miért tipikusan falusi jelenség a nők körében a tartós munkanélküliség? Úgy gondolja, hogy olyan elsőgenerációs munkavállalókat érint a munkanélküliség, akik számára a városi, ingázó munkahely nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. A tartósan munkanélküli asszonyok számára az önálló háztáji gazdaságba való visszahúzóds a kényszerhelyzetre adott válasz, amely azonban egyúttal erősíti a hagyományos női szerepeket. A férfiakra ugyanez nem áll, ők, ha a mezőgazdaság felé fordulnak is, vállalkozók lesznek, kilépnek a piacra.

Ha más összefüggésben, de Barbara Einhorn is fölveti a rendszerváltó kelet-közép-európai társadalomban élő nők életében várható – tanulmányát 1991-ben írta – fordulatot, a tradicionális női szerepek újraéledését. Einhorn arra kereste a választ, hová tűntek a rendszerváltás után a nők, a nőmozgalmak a politikából, a közéletből. Mi az oka annak, hogy az új demokráciák „férfi demokráciák”? A múltbéli gyökereket keresve egyrészt a hol nosztalgiával említett, hol az emlékezetből kitorlóit hivatalos nőpolitika, nőmozgalmak Janus-arcúságát említi. Akkoriban sok nyugati feminista számára irigylésre méltónak tűnt a női foglalkoztatottság, a nők továbbtanulási esélyeinek ugrásszerű javulása, a gyermekintézmények hálózata. Ugyanakkor a szocialista paradigma a nők emancipációjának feltételeként kizárólag a nők munkaerő-piaci részvételét határozta meg – a másodlagosnak tekintett egyéb különbségek automatikus megszűnését remélte. Mindez azonban a nőkre anyaként és munkavállalóként na-

gyobb terhet rótt, mint a férfiakra. A rendszerváltás után a női munkanélküliség, a gyermekgondozási intézmények megszűnése ill. piacosodása megnehezítik a nők munkába állásának esélyeit. Mindez ugyanakkor a nők tradicionális szerepkörének ideológiai felértékelődésével jár. Emellett a katolikus egyház befolyásának, a családnak morális értéket tulajdonító politikuskoknak és a nőket instrumentalizáló nemzeti ideológiai áramlatoknak köszönhetően a nők reprodukcióval – abortusz – kapcsolatos választási jogát is erősen korlátozzák ezekben az országokban. S hogy hol vannak a nők, akik mindezek ellenében fölemelnek a hangjukat, akik a rendszerváltás előtti ellenzéki mozgalmakban olyan jelentős szerepet játszottak? Visszahúzódtak a nyilvánosság elől, s hogy ez így történt, abban nagy szerepet játszik a múlt: a mindentudó állam és politika elől a nők számára a család jelentette az egyetlen menedéket. „Ezért készek voltak arra, hogy megfessék az árát annak, hogy teret hagynak az individualitásnak, és még az előtt is hajlandók voltak szemet hunyni, hogy az így megmentett autonómia a férfiak autonómiája.” (p. 65.)

Remélem, e rövid ismertetés alapján is kitetszik, igényes, érdekesítő és igen informatív kötetet vesz kezébe az olvasó. Emellett, hogy – a lehető legáltalánosabban fogalmazva – a nők problémái iránt érdeklődő, a társadalmi egyenlőségekre érzékenyen figyelő nők és férfiak, szakemberek és laikusok számára egyaránt haszonnal forgatható, ráadásul, legalábbis a kívülálló megítélése szerint, úttörő jelentőségű a honi geográfiában. A kötetben szereplő tanulmányok elolvasása után nem csupán tudásban gyarapodott az ember, hanem talán másként tekint magára s az őt körülvevő tárgyi és emberi világra is.

(*Tér és Társadalom* 1993/1–2. Szerkesztette: Timár Judit és Zentai Violetta.)

Váradi Monika Mária

L'HOMME Zeitschrift für Feministische Geschichtswissenschaft

Az osztrák feminista történettudományi folyóirat 1990 decemberében jelent meg először. A folyóiratot nyolc osztrák történész asszony alapította, de 1995. óta osztrák, német és svájci tudósok adják ki.

Több mint másfél évtized múlt el azóta, hogy megjelentek az első olyan folyóiratok, amelyek az új kutatási iránynak, a *nőkutatásnak* adtak nyilvánosságot. Ez idő alatt ez az interdiszciplináris kutatási terület jelentősen bővült, tudományos teljesítménye szinte robbanásszerűen megnőtt. A nő-kutatás ugyan hagyományosan interdiszciplináris jellegű, és arra törekszik, hogy minél több területen mutassa be a nő-

ket, egyúttal azonban hangsúlyosan megjelenik az egyes tudományágakban is.

A L'Homme Z. F. G. ezt a jelenléteket a feminista történettudományban törekszik felmutatni, azon belül is mindenkéltől a társadalomtörténetben és a történeti antropológiában. Így két érdeklődési terület metszéspontjában helyezkedik el: egyfelől a feminizmus, másfelől a történettudomány területén. Az elméleti viták során a feminista identitásfelfogás bírálatából kiindulva új paradigmákat dolgoznak ki, illetve vitatnak meg a hagyományos és az elméletileg csak nemrégiben kidolgozott kategóriák (no – nem) vonatkozásban. Így a "nemek történelmére" irányuló tendencia – a mindenkori tudományterületre való koncentráció mellett – ma az egyik legjelentősebb kihívást jelenti, amely iránt a 'Homme is elkötelezettnek érzi magát.

A L'Homme Z. F. G. a *Böhlau Wien* kiadónál jelenik meg évente kétszer. A két szám terjedelme több mint 300 oldal. Minden füzet tematikus számot jelent. Vezető rovata a tanulmányok, egy további rovata, az "Aktuelles und Kommentare" (Aktuális hírek és Kommentárok) jelenlegi problémákat vitat meg nyíltan és offenzíven, fontos a terjedelmes recenziós rovata is. A tanulmányok válogatásában különös figyelmet fordít a szerkesztőség azokra az országokra, amelyek kutatásai a német nyelvterületen nehezen hozzáférhetők. A nyelvi határokat éppúgy áthidalni törekszik a folyóirat, mint a tudományos kultúra határait.

1995. óta a folyóirat könyvsorozatát is megjelentet *L'Homme Könyvek* címen (L'Homme Schriften. Reihe zur Feministischen Geschichtswissenschaft). A könyvsorozat a kutatóknak azt a lehetőséget kínálja, hogy a történeti nőtudomány és a nemek történelme iránt elkötelezett nagyobb terjedelmű munkáikat is bemutathassák.

Eddig az alábbi tematikus számok jelentek meg: *Vallás* (1990. 1.); *Táplálkozás* (1991. 1.); *Értelemiség* (1991. 2.); *Háború* (1992. 1.); *Nyitott szám* (1993. 2.); *Test* (1994. 1.); *Gondoskodás* (1994. 2.); *Kereskedelem* (1995. 1.); *Interdiszciplinaritás* (1995. 2.); *Ezeregy történet Ausztriából* (1996. 1.).

A következő számok témái:

Eroszak a korai újkorban (1996. 2.); *Jelenetek* (1997. 1.); *Udvari világ* (1997. 2.)

A L'Homme Könyvek sorozatban eddig megjelent kötetek: *Edith Saurer szerk.: Die Religion der Geschlechter. Historische Aspekte religiöser Mentalität* (1995. 1.). (A nemek vallása. A vallásos mentalitás történelmi szempontjai)

Brigitte Mazohl-Wallnig szerk.: Bürgerliche Frauenkultur im 19. Jahrhundert (1995. 2.) (Polgári nőkéltúra a 19. században)

Kiadják: Erna Appelt (Innsbruck/Wien), Birgit Bolognese-Leuchtmüller (Wien), Susanna Burghartz (Basel), Ute Gerhard (Frankfurt a.M.), Hanna Hacker (Wien), Christa Hämmerle (Wien), Karin Hausen (Berlin), Waltraud Heindl (Wien), Brigitte Mazohl-Wallnig (Innsbruck/Salzburg), Herta Nagl-Docekal (Wien); Edith Saurer (Wien), Regina Schulte (Bochum), Claudia Ulbrich (Berlin).

A szerkesztőség címe: Edith Leisch-Prost, L'Homme. Zeitschrift für Feministische Geschichtswissenschaft. c/o Institut für Geschichte der Universität Wien, Dr. Karl Lauger-Ring 1, A-1010 Wien.

Waltraud Heindl

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

Nagy József: *Nevelési kézikönyv személyiségfejlesztő pedagógiai programok készítéséhez*. Szeged, Mozaik Oktatási Stúdió, 1996. 1120.–Ft
(Megrendelhető a kiadónál: 6723 Szeged, Debreceni u. 3/b. 62-470-101)

Várkonyi Hildebrand: *A gyermekkor lélektana*. Vol. I–II. Bp., OPKM, 1996. (A magyar pedagógiai gondolkodás klasszikusai 7. Az OPKM hasonmás kiadványai) 1456.–Ft

Balogh László (szerk.): *Neveléstörténet és neveléstörténet-írás*. Országos konferencia, Veszprém, 1995. szeptember 29–30. Bp., OPKM, 1996. 280.–Ft

Adatok Dél-Magyarország iskolaiügyének történetéből. Tudományos konferencia Szegeden, 1991. Bp., OPKM, 1996. (Neveléstörténeti füzetek 13.) 224.–Ft

A zsidó iskolaiügy története Magyarországon. Tudományos konferencia Budapesten, 1994. Bp., OPKM, 1996. (Neveléstörténeti füzetek 14.) 224.–Ft

Iskolatörténet – iskolakultúra – neveléstörténeti kutatások. Tudományos konferencia Veszprémben és Debrecenben. Bp., OPKM, 1996. (Neveléstörténeti füzetek 15.) 180.–Ft

Állam – egyház – iskola. Neveléstörténeti felolvasóülés Budapesten. Bp., OPKM, 1996. (Neveléstörténeti füzetek 16.) 180.–Ft

(Fenti kiadványok megrendelhetők az OPKM címén: 1363 Budapest, Pf. 49.)